

אחדות ה' מלוא האלוהים – קריאת "שמע" (שיעור 4)

אחדות ה', מלוא האלוהים

לפני שנמשיך היום בלימוד נחזור מעט על הדברים שנגענו בהם בשלושת השיעורים הקודמים. לאורך כל התנ"ך, דבר ה' מגלה לנו את אחדות האלוהים ומלאותו במספר דרכים:

- שמות ה' – אלוהים ואדוני שמצינים רבים.
- מקומות שדבר ה' מדבר על ה' בלשון רבים.
- בתוך אחדות ה' ישנה תקשורת, התדיינות, התייעצות ועבודת צוות; וכל זאת בתוך מלוא האלוהים.
- בפגישות מיוחדות של ה' עם אנשים, ובמיוחד בהתגלותו של מלאך מיוחד – "מלאך יהוה". כאשר הדבר המשותף לפגישות האלו, זה שכתוב שהם ראו את ה', וחלקם חששו מאוד לחייהם עקב המפגש הזה.

עקב כך ועקב הכתוב בשמות ל"ג 20 "לא תוכל לראות פני, כי לא יראני האדם וחי", אנחנו יכולים להבין שהתגלות המיוחדת הזאת של אלוהים היא בעצם התגלותו של ישוע לאנשים. לעומת זאת הרבנים הגיעו למסקנה שיש מלאך מיוחד שאינו דומה לשאר המלאכים, משרתי ה', אלא הוא מלאך גדול ובאיכות אחרת וקראו לו בשמות שונים: השר הגדול, שר הפנים, המלאך הגואל או מטטרו, ועל כך דיברנו ארוכות בפעם הקודמת.

שיעור זה נחלק לשני חלקים:

1. החשיבות והסמליות של ה"שמע" (דברים ו' 4) – (מאת טרבור).
2. סמנטיקה (כלומר על המילים עצמם) ועל הדקדוק של ה"שמע"

"שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד" (דברים ו' 4) (מאת טרבור)

זוהי תפילה שכל ילד יהודי מאמין לומד. תפילה זו ליוותה אותי בילדותי והייתי אומר כל לילה לפני השינה. פסוקים אלה, וההמשך עד פסוק 9 נקראים ביהדות "תפילת השמע" או בקצרה "השמע". יהודים מכל הזרמים (אורתודוקסים, קונסרבטיבים ורפורמים) אומרים תפילה זו 3 פעמים כל שבת, ויש אלה שמתפללים זאת 3 פעמים מדי יום.

לאורך השנים, המילים הנ"ל היו האמירה האחרונה על שפתם של יהודים רבים לפני מותם כקורבנות של רדיפות. בהקשר שלה, היא מופיעה בספר דברים. בעברית, השמות של חמשת חומשי התורה נלקחים מהמילה הראשונה, או מילה מהפסוק הראשון באותו ספר. כגון: בראשית ברא אלוהים..., ואלה שמות בני ישראל..., אלה הדברים אשר דיבר משה... וכו'. השם של הספר בעברית לא בהכרח מסכם את נושא הספר. בקשר לספר דברים – זה לא סתם "דברים" כפי שמוזכר בספר עצמו:

"כי לא-דבר רק הוא מכם כִּי-הוא חַיִּיכם וּבְדַבֵּר הָזֶה תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ל"ב 47)

באנגלית ספר דברים נקרא Deuteronomy או Second law – הכוונה היא לומר שוב – לשנות וכמו שכתוב בספר בדברים י"ז 18 "משנה תורה", ובעצם שספר דברים הוא חידוש הברית שאלוהים כרת עם ישראל, בדיוק לפני שהעם עומד להיכנס לארץ כנען – ובתוך ההקשר הזה מגיע ה"שמע".

כאשר אומרים זאת באופן קבוע, אפשר לשכוח את משמעותו, כשלמעשה הקטע הזה הוא לא פחות מהתגלות של אלוהים: מי הוא וכמה שהוא נאמן! וכיצד עם ישראל אמור להתנהג אחרי כניסתם לארץ.

שמע ישראל ...

כשיש לנו דבר חשוב לומר לילדים שלנו, בראשונה צריך לתפוס את תשומת ליבם ולכן אנו אומרים להם "הקשיבו!" כדי לא יהיו עסוקים בדברים אחרים ואנו נקבל את מלוא הקשבתי.

אלוהים רצה לדבר עם בני ישראל על נושא חשוב. לכן הוא קרא להם: **"שמע!"** קריאה זו היא מעין אזעקה, או תקיעה בשופר. או במילים אחרות "תתעוררו" כי יש משהו חשוב שצריך לשים לב אליו.

קריאת ה"שמע", היא לא קריאה לכל מי שנמצא בסביבה. קריאה זו מיועדת לעם ישראל. ישנם אנשים שחושבים שאלוהים לא היה הוגן כאשר בחר את ישראל והעדיף אותם על עמים אחרים. כמו כן, ישנם לא מעט יהודים שלא מבינים את המושג "העם הנבחר". אלוהים בחר בישראל כי הוא נאמן לבריתו:

* וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדְּלֶךָ שְׂמֹךְ וְהָיָה בְרִכְיָה (בראשית י"ב 2)
* לְזַרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר מִצְרַיִם עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר-פָּרָת (בראשית ט"ו 18)
* (וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבֹל שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ יִלְדֶת לְךָ בֵּן וְקִרְאתָ אֶת-שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו) (בראשית י"ז 19)
* (וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׁדֵי פָרָה וְרִבָּה גוֹי וְקָהַל גוֹיִם יְהִי מִמֶּךָ וּמִלְכִים מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ; וְאֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה וּלְזַרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ) (בראשית ל"א 11-12)

בספר דברים ישנם 2 מקומות שמבהירים שאלוהים לא בחר בעם ישראל בגלל תכונות מיוחדות של העם:

* לא בגלל גודל העם (דברים ז' 7-9)

* לא בגלל צדקת העם (דברים ט' 4-6)

יהודים תמיד היו המיעוט בכל הארצות של התפוצה ובעולם בכלל. הם גם רחוקים מלהיות עם מושלם. אבל, אלוהים נאמן, כפי שאמר בדברו ולפי ההיסטוריה של עם ישראל לדורות. **... יְהוָה אֱלֹהֵינוּ...**

ה"שמע" היא יותר מהכרזת אמונה יבשה – זוהי קריאה מאוד פרסונלית. בשמע, בורא העולם כונה "אלוהינו", כלומר האלוהים שלבנו. כאשר המילה "אלוהים" מופיע בתנ"ך (בראשית ברא אלוהים, ויאמר אלוהים – בראשית א' 1,3), בדרך כלל היא מתייחסת לאל האחד – אלוהים בורא הכל, ולעיתים מופיעה המילה "האלוהים" (בראשית ה' 24, ו' 2,9) המתייחסת גם היא לאל האחד.

יחד עם זאת, "אל" או "אלוהים" הוא גם מונח/ביטוי כללי עבור "אלילים":
"לא-יהיה לך אלוהים אחרים על-פני" שמות כ' 2. (דוגמאות נוספות תמצאו בפסוקים הבאים: בראשית ל"א 30, 32, ל"ה 2,4, שמות י"ב 12, י"ח 11, דברים י' 17).
מאידך, "יהוה" (שמתורגם כ"אדוני" בשפות אחרות כמו Jehova, Yahweh, Lord וכד') זה **השם** של אלוהי אברהם יצחק ויעקב. "מי אסף-רוח בחפניו מי צרר-מים בשמלה מי הקים כל-אפסי-ארץ **מה-שמו** ומה-שם-בנו כי תדע" (משלי ל' 4).

המילה "אלוהים" היא לא השם שלו – אלא מתארת את מהותו. השם שלו הוא "יהוה". אפשר להבין זאת טוב יותר בדוגמא מקבילה – בספר יחזקאל כ"ד 24 אלוהים מזכיר לאנשים את השם של הנביא יחזקאל, אבל בכל פעם שאלוהים מדבר אליו ישירות הוא קורא לו "בן-אדם" ולא בשמו. (ראה גם דברים י' 17).

לפני שאלוהים מתגלה למשה הוא אומר לו: "וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבִיר כָּל-טוֹבֵי עַל-פְּנֵיךָ וְקִרְאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחִנַּתִּי אֶת-אֲשֶׁר אַחַן וְרַחַמְתִּי אֶת-אֲשֶׁר אָרַחם" (שמות ל"ג 19), וכאשר משה עמד בנקרת הצור אלוהים אכן **הכריז את השם שלו**: "וַיַּעֲבֵר יְהוָה עַל-פְּנֵי וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב-חַסֵּד וְאֶמֶת נֹצֵר חַסֵּד לְאֲלֹפִים נִשְׂא עֹן וְנָפֶשׁ וְחַטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶד עֹן אָבוֹת עַל-בְּנֵים וְעַל-בְּנֵי בָנִים עַל-שְׁלֹשִׁים וְעַל-רַבְעִים" (שמות ל"ד 6-7).

השם של אלוהים הוא "יהוה". בשפות לועזיות זה מאבד את הדיוק שלו. קודם לכן, כאשר אלוהים התגלה למשה בסנה הבוער, משה ביקש מאלוהים לומר לו את שמו:

"ויאמר משה אל-האלהים הנה אנכי בא אל-בני ישראל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו-לי מה-שמו מה אמר אלהם; ויאמר אלהים אל-משה אלהי אשר אלהי ויאמר כה תאמר לבני ישראל אלהי שלחני אליכם" (שמות ג' 13-14).

לשם ה' "יהוה" יש קשר למילה "להיות" אשר מתאר את נצחיותו של אלוהים, ובעצם בפסוקים אלה, דרך שמו "יהוה" – אלוהים מגלה למשה את עצם מהותו – אלוהים שהוא נצחי! תגובת העם במריבה בין אליהו לבין נביאי הבעל בהר הכרמל, כשאלוהים ענה לתפילה אליהו כאשר נפלה אש ה' ואכלה את כל מה שהיה על המזבח הייתה:
"וירא כל-העם ויפלו על-פניהם ויאמרו יהוה הוא האלהים" (מלכים א' י"ח 39). העם ראה את הכח והגבורה של יהוה, הם יראו ואמרו ש "יהוה הוא האלהים". **"דעו כי יהוה הוא אלהים!" (תהילים ק' 3)**

ב"שמע", יהוה מעורר את עם ישראל ומכריז בפניהם שהוא לא רק האלוהים, אלא שהוא גם אלוהינו.

... יהוה אחד

כשמדברים על אמונה (או חוסר אמונה), ישנן 3 עמדות: 1) קיימים אלים רבים (2) אין אלוהים (3) שיש אל אחד. אלא שרק אפשרות אחת יכולה להיות נכונה! העמדה שאין אלוהים נקראת בימינו "אתאיזם" (במזמור נ"ג 2 כתוב: "אמר נבל בלבבו אין אלהים") עם ישראל התיישב בארץ ליד גויים (עמים) שהאמינו באלים רבים, מה שבימינו נקרא "פוליתאיזם". באמונה זו הבן אדם בונה את הגישה של אלוהים. אין אדם מוכשר או חזק בכל התחומים – אלא כל אל אחראי על תחום אחר. דוגמא לכך אפשר למצוא במלכים א' כ' 19-25 – הארמים לא הבינו את כוחו של ה' וחשבו שהוא מוגבל כמו האלים שלהם. במיתולוגיה היוונית והרומית ישנם אלים רבים – כל אחד בתחומו: חקלאות, מלחמה, פוריות, מזר אוויר וכד'. לפעמים יש ביניהם מאבקי כח ואלים רבים אלה רבים ביניהם.

כאשר עם ישראל עומד להיכנס לארץ המובטחת משה מזכיר להם: "יהוה בָּדָד יִנְחֵנוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֶכֶר" (דברים ל"ב 12).

האמונה באל אחד היא לא מסקנה שנוכל להגיע אליה ע"י חכמתנו, אלא דרך התגלות מאלוהים עצמו. עם ישראל חווה את נוכחותו וכוחו של אלוהים במדבר וה- "שמע" מגלה לעם ישראל שה' (יהוה) הוא אחד ולא רבים.

ובקשר למשמעות למילה "אחד" ולהבדל בינה לבין "יחיד" יוסי ירחיב על כך. לפני שאני אמשך עם מה שטרבור סיים, עם המילה "אחד" אני רוצה לדבר קודם כל על המילה אֱלֹהֵינוּ.

האדון ישוע בדרשת ההר במתי ה' 18 אמר "אמן. אומר אני לכם, עד אשר יעברו השמים והארץ אף יוד אחת או תג אחד לא יעברו מן התורה בטָרְם יתקיים הכל." ישוע התייחס כאן לתורה ואמר שאין להחסיר או לשנות מהתורה אפילו את האות הקטנה ביותר – האות יוד.

וכאן במילה אֱ ל ה י נ ו האות יוד כל כך חשובה כי מילה זו אומרת: "האלוהים שלנו", לא האלוה שלנו אלא האלוהים ברבים. אֱ ל ה י נ ו – האות יוד מציינת רבים. כדי להסביר זאת בוא ונסתכל על מספר דוגמאות

רבים	יחיד	
חברינו (החברים הרבים שלנו)	חברנו (חבר אחד שלנו)	חבר
בוראיך (הבוראים שלך)	בוראך (הבורא האחד שלך)	בורא
חתולינו (החתולים הרבים שלנו)	חתולנו (החתול האחד שלנו)	חתול

מכאן אני עובר לדבר על "אֶחָד" – השורש אחד מציין אחדות. המילה אחד מציינת יחידות אך גם אחדות. אנו סופרים אחד, שתיים וכו... "עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אִבּוֹ וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" בראשית ב' 24: השניים נעשו בשר אחד – מאוחד. בראשית מ"א 25 "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פָּרְעֵה אֶחָד הוּא" – למרות שכתוב שפרעה חלם שני חלומות. אם כך, למה יוסף אומר שהם חלום אחד? כי שני החלומות מהווים ביחד חלום אחד.

עזרא ב' 64 "כֹּל־הַקֶּהֱל כָּאֶחָד אַרְבַּע רַבּוֹא אֶלְפִים שְׁלֹש־מֵאוֹת שָׁשִׁים:" הקהל עמד כולו כאיש אחד, כמה אנשים היו שם? הרבה, אבל הם כולם עמדו מאוחדים. לעומת הפועל אחד הפועל יחיד מציין יחידות בלבד. בראשית כ"ב 2 "וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידֶךָ אֲשֶׁר־אַהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק" בראשית כ"ב 16,12 "וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידֶךָ:" שופטים י"א 34 "וַיָּבֵא יַפְתָּח הַמַּצְפָּה אֶל־בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בֵּיתוֹ לִקְרֹאתוֹ בְּתַפִּים וּבְמַחְלוֹת וְרַק הִיא יְחִידָה אֵינָלּוּ מִמֶּנּוּ בֶן אוֹבֶת" אפשר לראות כאן בברור שהמילה יחיד מדברת על מישהו יחיד שאין שני לו, כמו יצחק, כמו בת יפתח, ולעומת זאת המילה אחד מציינת גם אחדות ולא רק יחידות כמו הספרה אחד. וכאן עולה השאלה איך דבר ה' מתייחס לאלוהים בנושא הזה? איך הדבר כתוב בדבר ה'? האם בדבר ה' בהתייחסות לאלוהים כתוב אחד, יחיד או שניהם? אם כן, דבר ה' מאוד ברור בנושא. בשום מקום לא כתוב על ה' שהוא יחיד. לא כתוב "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' יחיד" או שום דבר כזה... כתוב על ה' שהוא אחד ורק אחד. כלומר, אלוהים הוא אחד ומאוחד אך לא יחיד, והוא שונה מהאלוהים של העמים האחרים שהיו הרבה אלוהים כפי שטרבור ציין – אלוהי הים, אלוהי השמים, האדמה, הפוריות, המלחמה, וכו'.... בכך שה' הוא אחד, אך אחד שהוא אחדות, כלומר אלוהים האב, בן ורוח הקודש, הרמב"ם טעה בגדול, ולא רק שהוא טעה אלא גם התעה אחרים. כדי להבין עד כמה ההטעיה של הרמב"ם היא כל כך מהותית, חשוב שנבין קצת מיהו הרמב"ם ומהי ההשפעה שלו כבר כמעט 900 שנים.

אז הרמב"ם (רבי משה בן מימון 1136 – 1204) נקרא גם "הנשר הגדול", ולמה? בשביל חובבי הגימטריה "הנשר הגדול" שווה ל- 603 בגימטריה. "רבנו משה" שווה ל- 603 בגימטריה. יחזקאל י"ז 3 "כֹּה־אָמַר יְהוָה הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפִים אֲרָךְ הָאָבֶר מְלֵא הַנוֹצָה אֲשֶׁר־לוֹ הִרְקָמָה..." במשל זה, הנשר הגדול גדול הכנפיים, מושווה למלך בבל עם ההשפעה האדירה שהייתה לו על כל הארץ. כנפיו גדולות ומלאות והוא כמו מכסה ומשפיע על שטח גדול מהארץ ואין עוף או חיה היכולים לעמוד בפניו.

באותו אופן, גם הרמב"ם כנפיו כמו פרוסות על כל העולם, והוא כמו נשר נוסק לגבהים ולשיאים חסרי תקדים – בהבנה, בלמדנות ובפסיקת הלכה ומשפט. ואכן השפעתו של הרמב"ם הייתה גדולה מאוד והיא עדיין משפיעה על כל יהודי בתקופה שלנו. הרמב"ם כתב מספר ספרים שנחשבים כעמודים המרכזיים בבניין היהדות כמו "משנה תורה לרמב"ם" ומורה נבוכים. בנוסף הוא כתב את שלושה עשר עיקרי האמונה שכל יהודי טוב צריך לאומרם מינימום פעם אחת ביום.

1. שהקדוש ברוך הוא מצוי ומשגיח.
2. שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אלוהינו, היה הווה ויהיה.
3. שהבורא יתברך שמו אינו גוף, ואין לו דמות גוף ולא ישיגוהו משגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל.
4. שהוא קדמון לכל קדומים.

5. ועין עבודה לזולתו.
6. ויודע מחשבות בני אדם.
7. ונבואת משה רבינו עליו השלום אמת.
8. ושהוא אדון לכל הנביאים.
9. ושהתורה נתונה מן השמים.
10. ושלא תשתנה בשום זמן חס וחלילה.
11. ושהקדוש ברוך הוא מעניש לרשעים ומשלם שכר טוב לצדיקים.
12. ושיבוא מלך המשיח.
13. ושהמתים עתידים להחיות.

שימו לב לעיקרים מספר שתיים ושלוש – במספר 2 הרמב"ם כותב כאן בפרוש שהבורא הוא יחיד, בניגוד לכל הלימוד של דבר ה', ובניגוד לכל הכתוב בדבר ה'. בעצם בכך שהוא כותב את הדברים האלו הוא כמו כותב תורה חדשה ושקרית.

בעיקרון מספר 3 הוא מציין שאין לו גוף ולא דמות גוף, אך יכולנו לראות ש"הבורא יתברך שמו" כן לבש עליו דמות גוף והתגלה לבני אדם – כפי שלמדנו על כך בשיעורים הקודמים. לכן, אנו יכולים להבין ולהאמין שהוא עשה זאת דרך ישוע המשיח ש"לבש" בשר והתגלה לאנשים.

רציתי לסיים לא באמרות הרמב"ם אלא באמרות ה':

ישעיה מ"ח 12-16 "שָׁמַע אֵלַי יִעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מִקְרָאֵי אֲנִי-הוּא אֲנִי רֹאשׁוֹן אִף אֲנִי אַחֲרוֹן: אִף-יָדִי יִסְדֶּה אֶרֶץ וַיְמִינִי טַפְחָהּ שָׁמַיִם קָרָא אֲנִי אֶלֵיהֶם יַעֲמְדוּ וַיַּחֲדוּ: הַקְבֵּצוּ כְלַכְּם וְשִׁמְעוּ מִי בְּהֵם הַגִּיד אֶת-אֱלֹהֵי יְהוָה אֲהַבּוּ יַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ בְּבָבֶל וְזָרְעוּ כְּשָׂדִים: אֲנִי אֲנִי דְבַרְתִּי אִף-קִרְאתִיו הִבִּיאֲתוּ וְהִצִּילִיחַ דְרָכּוֹ: קִרְבוּ אֵלַי שְׁמַעוּ-זֹאת לֹא מֵרֹאשׁ בְּסֵתֶר דְּבַרְתִּי מֵעַת הַיּוֹתָה שֵׁם אֲנִי וְעַתָּה אֲדַנִּי יְהוָה שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ"

מי מדבר כאן? מי אומר "אני ראשון אף אני אחרון"? (12)

מי אומר "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים"? מי אומר "מעת היותה שם אני"? (16)
 נראה כי שאלה זו היא טריוויאלית וברורה – כמובן שזה ה'. אם כך איך אותו אחד שאומר זאת יכול גם לומר ש"אדני יְהוָה שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ"? כלומר ה' שברא את השמים והארץ, שהיה שם מאז שהארץ נוסדה נשלח על ידי יהוה ורוחו.

איך אפשר להבין זאת? אך ורק אם נבין ונסכים שמדובר כאן על המשיח, על ישוע; שהוא הראשון והאחרון, שהוא יסד את הארץ, שהוא היה כאן מאז ומעולם, והוא נשלח על ידי ה' ועל ידי רוח ה'.

מי ייתן וה' יסיר את המסווה שמונח על עיני עמנו ויוכלו גם הם לראות ולהבין זאת, להאמין ולהירפאות.